

AGNIESZKA SERLIKOWSKA

Okręgowa Izba Radców Prawnych w Bydgoszczy, Polska
e-mail: aserlikowska@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1363-8906

Organy koordynujące współpracę i kontakty w ramach urzędowych kontroli żywności – zagadnienia wybrane

Bodies coordinating cooperation and liaison
within the framework of official food controls – selected issues

Autorità per il coordinamento della collaborazione
e dei contatti nel contesto dei controlli ufficiali degli alimenti –
alcune questioni scelte

The aim of the considerations was to define the concept of bodies coordinating cooperation and contacts within the framework of official food controls and to answer the question whether the Polish legislator has satisfied the obligation of appointing them. Analysing the state of affairs in individual EU Member States, the authoress points to the inconsistent approach to the fulfilment of the obligation, which is also present in Polish regulations. She concludes that the Polish legislator has only partially satisfied it, having introduced regulations governing the appointment of co-ordinating bodies only in six of the ten areas identified in the EU regulation. It is therefore necessary to precise relevant provisions in the remaining four areas and to designate an additional body responsible for the controls applicable to animals and goods imported into or exported from the European Union.

Keywords: bodies coordinating cooperation and contacts, official food control, Regulation 2017/625, official controls

L'articolo si propone di definire la nozione di autorità per il coordinamento e i contatti nel contesto dei controlli ufficiali degli alimenti, nonché di rispondere alla domanda se il legislatore polacco abbia adempiuto all'obbligo di designarle. L'autrice, dopo aver analizzato la situazione nei singoli Paesi dell'UE, fa notare che gli approcci volti a realizzare questi obblighi sono differenti, anche a livello di regolazioni nazionali. Nella parte conclusiva, ella fa notare che il legislatore polacco ha adempiuto solo in parte all'obbligo in questione, in quanto solo in sei ambiti su dieci, indicati nel regolamento dell'UE, sono state designate

autorità per coordinare la cooperazione e i contatti. È quindi necessario rendere più precise le regolazioni nei rimanenti quattro ambiti e, inoltre, designare un'autorità competente a cui delegare compiti riguardanti i controlli degli animali e delle merci importate o esportate dall'Unione europea.

Parole chiave: autorità per il coordinamento della cooperazione e dei contatti, controllo alimentare ufficiale, regolamento 2017/625, controlli ufficiali

Wprowadzenie

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/625 z 15 marca 2017 r. w sprawie kontroli urzędowych¹ w art. 1 ust. 2 precyzyjnie wskazuje obszary prawodawstwa Unii Europejskiej dotyczące łańcucha rolno-spożywczego, za które odpowiadają państwa członkowskie, a ich organy – poprzez organizację kontroli urzędowych – monitorują i weryfikują przestrzeganie i egzekwowanie unijnych wymogów².

Kontrola urzędowa z rozporządzenia 2017/625 sprowadza się nie tylko do czynności przeprowadzanych w celu weryfikacji przestrzegania określonych regulacji (art. 2), ale także do każdego sprawdzenia³, czy podmioty działają zgodnie z przepisami, a zwierzęta lub towary spełniają szczególne wymogi na potrzeby wydania świadectw urzędowych czy poświadczeń urzędowych (motyw 24). Ponadto akt ten odwołuje się do innych czynności urzędowych zdefiniowanych jako podejmowane przez właściwe organy, jednostki upoważnione lub osoby fizyczne, którym przekazano określone czynności urzędowe, w tym mające na celu: weryfikację występowania chorób zwie-

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/625 z 15 marca 2017 r. w sprawie kontroli urzędowych i innych czynności urzędowych przeprowadzanych w celu zapewnienia stosowania prawa żywnościowego i paszowego oraz zasad dotyczących zdrowia i dobrostanu zwierząt, zdrowia roślin i środków ochrony roślin, zmieniające rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 999/2001, (WE) nr 396/2005, (WE) nr 1069/2009, (WE) nr 1107/2009, (UE) nr 1151/2012, (UE) nr 652/2014, (UE) 2016/429 i (UE) 2016/2031, rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2005 i (WE) nr 1099/2009 oraz dyrektywy Rady 98/58/WE, 1999/74/WE, 2007/43/WE, 2008/119/WE i 2008/120/WE, oraz uchylające rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 854/2004 i (WE) nr 882/2004, dyrektywy Rady 89/608/EWG, 89/662/EWG, 90/425/EWG, 91/496/EWG, 96/23/WE, 96/93/WE i 97/78/WE oraz decyzję Rady 92/438/EWG (rozporządzenie w sprawie kontroli urzędowych) (Dz.Urz. UE L 95, s. 1 ze zm.; dalej: rozporządzenie 2017/625).

² Motyw 15 rozporządzenia 2017/625.

³ O ile jest to obowiązek określony prawodawstwem UE dotyczącym łańcucha rolno-spożywczego.

rząt lub agrofagów roślin, zapobieganie lub kontrolę rozprzestrzeniania takich chorób zwierząt lub agrofagów roślin, lub ich eliminację, udzielanie zezwoleń lub zatwierdzanie oraz wydawanie świadectw urzędowych lub poświadczeń urzędowych (art. 2 ust. 2).

Do tak rozumianych kontroli i innych czynności urzędowych państwa członkowskie powinny wyznaczyć organ lub organy zobowiązane do ich organizowania bądź przeprowadzania. Przy czym podmioty te mają być określone dla każdego z obszarów ujętych w art. 1 ust. 2 rozporządzenia 2017/6254. Obszary te to dziesięć kategorii przepisów (wskazanych w lit. a–j), które służą jako wyznaczniki do weryfikacji działalności podmiotów w łańcuchu rolno-spożywczym⁵. W skrócie są to regulacje dotyczące: a) żywności i bezpieczeństwa żywności, b) zamierzonego uwalniania do środowiska GMO w celu produkcji żywności i paszy, c) pasz i bezpieczeństwa pasz, d) zdrowia zwierząt, e) produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego, f) dobrostanu zwierząt, g) środków ochronnych przeciw agrofagom roślin, h) środków ochrony roślin oraz zrównoważonego stosowania pestycydów, i) produkcji ekologicznej, j) stosowania ChNP (Chroniona Nazwa Pochodzenia), ChOG (Chronione Oznaczenie Geograficzne), GTS (Gwarantowana Tradycyjna Specjalność)⁶. Komisja Europejska wyróżnia także jedenasty obszar kontroli urzędowych dotyczący weryfikacji zgodności ze wszystkimi wymogami określonymi w art. 1 ust. 2 (pkt a–j), ale stosowanymi do zwierząt i towarów importowanych lub eksportowanych z Unii Europejskiej⁷.

To kraje UE decydują, którą jednostkę lub jednostki wyznaczyć do poszczególnych obszarów lub ich części, z zastrzeżeniem obowiązku wyboru jednego podmiotu, który w danej dziedzinie zapewni właściwą koordynację

⁴ Por. art. 4 ust. 1 rozporządzenia 2017/625.

⁵ Przyjętych na szczeblu UE lub krajowym, by stosować prawodawstwo UE.

⁶ P. Wojciechowski, *Reforma organów urzędowej kontroli żywności w Polsce w świetle rozporządzenia 2017/625 w sprawie kontroli urzędowych, ze szczególnym uwzględnieniem prywatyzacji zadań urzędowej kontroli*, w: M. Korzycka, P. Wojciechowski (red.), *Urzędowa kontrola żywności. Teoria i praktyka*, Warszawa 2018, s. 44–45. O rozumieniu poszczególnych pojęć wymienionych w tych obszarach: A. Serlikowska, *Pojęcie urzędowej kontroli żywności – aspekty definicyjne i zakres przedmiotowy*, „Kontrola Państwowa” 2018, nr 2, s. 17–30.

⁷ Art. 1 ust. 3 rozporządzenia 2017/625; por. European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Finland Country Profile*, version March 2023, s. 27, <https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/country/profile/download/676> [dostęp: 2.08.2023]; European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Hungary Country Profile*, version November 2022, s. 36, <https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/country/profile/download/681> [dostęp: 2.08.2023].

wymiany informacji z właściwymi organami z innych państw członkowskich oraz z Komisją Europejską⁸.

Rozporządzenie 2017/625 weszło w życie w 2017 r. i zgodnie z art. 167 ust. 1 jest stosowane⁹ w Unii Europejskiej od 14 grudnia 2019 r. Pojęcie organów koordynujących współpracę i kontakty w ramach urzędowych kontroli żywności¹⁰ nie było do tej pory przedmiotem szczegółowych rozważań. Celem artykułu jest zdefiniowanie pojęcia organów koordynujących współpracę i kontakty w ramach urzędowych kontroli żywności oraz udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy polski ustawodawca zrealizował obowiązek ich wyznaczenia.

1. Pojęcie organów koordynujących współpracę i kontakty w ramach urzędowych kontroli żywności a obowiązki państw członkowskich

Stosowany w artykule termin „organ koordynujący współpracę i kontakty w ramach urzędowych kontroli żywności” jest już terminem skrótowym, przetworzonym z przyczyn praktyczno-redakcyjnych. W art. 4 rozporządzenia 2017/625 prawodawca unijny posługuje się bardzo opisowym sformułowaniem „pojedynczy organ odpowiedzialny za koordynowanie współpracy i kontaktów z Komisją [Europejską] i innymi państwami członkowskimi w związku z kontrolami urzędowymi i innymi czynnościami urzędowymi przeprowadzanymi w każdym z obszarów regulowanych przepisami, o których mowa w art. 1 ust. 2”¹¹, co właściwie nie wymaga dodatkowej definicji. Biorąc jednak pod uwagę opisaną we wstępie liczbę obszarów prawodawstwa UE, odwołuję się do organów w liczbie mnogiej.

Zakres odpowiedzialności organów koordynujących współpracę i kontakty w ramach ukż sprowadza się do zapewnienia należytej komunikacji na szczeblu UE, a nie na poziomie działań wewnętrznych danego państwa członkowskiego. W teorii nie dotyczy to kontroli zgodności z zakresu wspólnej organizacji rynków produktów rolnych, z wyjątkiem przypadków określonych w art. 1 ust. 4 lit. a rozporządzenia 2017/625. Sam obowiązek wyznaczenia opisywanych organów przez państwo członkowskie może

⁸ Art. 4 rozporządzenia 2017/625.

⁹ Z wyjątkami określonymi w art. 167 ust. 2–4 rozporządzenia 2017/625.

¹⁰ Dalej również: ukż lub zgodnie z nomenklaturą z rozporządzenia 2017/625 – kontroli urzędowych i innych czynności urzędowych.

¹¹ Art. 4 ust. 2 lit. b rozporządzenia 2017/625.

powstać w trzech sytuacjach i jest silnie związany z rozłożeniem odpowiedzialności za ukż na kilka organów na poziomie krajowym.

Najbardziej klasyczna wydaje się sytuacja, gdy w odniesieniu do tego samego obszaru z art. 1 ust. 2 rozporządzenia 2017/625, czyli dla danej wyszczególnionej tam litery, państwo członkowskie nałożyło obowiązek organizowania lub przeprowadzania kontroli urzędowych lub innych czynności urzędowych na więcej niż jeden właściwy organ na poziomie krajowym, regionalnym lub lokalnym. Druga związana jest z możliwością subdelegacji przez odpowiednio wyznaczone organy krajowe konkretnych obowiązków w zakresie kontroli urzędowych lub innych czynności urzędowych na inne organy publiczne. Trzecia łączy natomiast pierwsze dwie, biorąc pod uwagę użyty przez prawodawcę spójnik „lub”.

Obowiązek wyznaczenia organów koordynujących współpracę i kontakty w ramach kontroli urzędowych jest niejako wtórny, o ile wziąć pod uwagę redakcję art. 4 ust. 2 rozporządzenia 2017/625, do pierwotnej powinności państwa członkowskiego we wspomnianych sytuacjach, a mianowicie do zapewnienia sprawnej i skutecznej koordynacji między wszystkimi zaangażowanymi organami oraz spójności i skuteczności kontroli urzędowych lub innych czynności urzędowych na jego terytorium. Sposób zapewnienia koordynacji na etapie krajowym zależy już jednak od państwa członkowskiego, poziom spójności „wewnętrznej” nie wymaga wyznaczenia organu koordynującego i może zostać wypełniony choćby przez porozumienia, w tym nieformalne¹².

Z obowiązkiem wyznaczenia właściwego organu lub organów i w takiej sytuacji desygnowania również organu koordynującego współpracę oraz kontakty w ramach kontroli urzędowych wiąże się powinność informacyjna, którą wprowadza art. 4 ust. 4 rozporządzenia 2017/625. Mowa w nim o konieczności zapewnienia przez państwa członkowskie powiadamiania Komisji Europejskiej o danych kontaktowych: ww. organów, w tym organów koordynujących i organów kontrolnych produkcji ekologicznej¹³, a także

¹² European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Poland Country Profile*, version February 2023, <https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/country/profile/download/673>, s. 10 [dostęp: 2.08.2023].

¹³ Odpowiedzialnych za weryfikację zgodności z przepisami określonymi w obszarze z art. 1 ust. 2 lit. i, które mogą powierzać pewne obowiązki związane z kontrolą urzędową lub innymi czynnościami urzędowymi jednemu lub większej liczbie organów kontrolnych produkcji ekologicznej. W takich przypadkach każdemu z nich przydziela się kod (art. 4 ust. 3 rozporządzenia 2017/625).

jednostek upoważnionych¹⁴ oraz o ich ewentualnych zmianach. Informacje te powinny zostać również podane do wiadomości publicznej, w tym za pomocą Internetu.

Zagadnienie organu odpowiedzialnego co najmniej za koordynację i kontakty między państwami członkowskimi oraz Komisją Europejską nie jest nowe w obszarach objętych kontrolami urzędowymi. Znalazło się ono już w dyrektywie 2000/29 w sprawie środków ochronnych¹⁵, która w art. 1 ust. 4 wskazywała na konieczność zapewnienia przez poszczególne kraje bliskiej, szybkiej i skutecznej współpracy między sobą oraz Komisją Europejską. Realizację tego celu miało zapewnić ustanowienie lub wyznaczenie przez każde państwo członkowskie jednego organu, który powinien być odpowiedzialny przynajmniej za koordynację i kontakty w kwestii ochrony roślin.

W powyższym akcie pojawił się również obowiązek powiadomienia o wyznaczeniu organu oraz wszelkich dalszych zmianach, a także uprawnienie takiego organu do delegowania lub wyznaczania innym służbom zadań dotyczących koordynacji lub kontaktów¹⁶. W zastępującym dyrektywę 2000/29 rozporządzeniu 2016/2031 pojawia się natomiast odwołanie do „pojedynczego organu” danego państwa członkowskiego, o którym mowa w art. 4 ust. 2 rozporządzenia 2017/625, na którym spoczywa obowiązek powiadamiania Komisji Europejskiej i pozostałych państw członkowskich o agrofagach kwarantannowych dla Unii¹⁷.

Od pojęcia organu koordynującego współpracę w ramach kontroli urzędowych należy odróżnić pojęcie instytucji łącznikowej, pełniącej rolę punktu

¹⁴ O których mowa w art. 28 ust. 1 rozporządzenia 2017/625 dotyczącym przekazywania pewnych zadań realizowanych w ramach kontroli urzędowych przez właściwe organy jednej lub większej liczbie jednostek upoważnionych lub osób fizycznych. Por. P. Wojciechowski, *Reforma organów...*, s. 43–65.

¹⁵ Dyrektywa Rady 2000/29/WE z 8 maja 2000 r. w sprawie środków ochronnych przed wprowadzaniem do Wspólnoty organizmów szkodliwych dla roślin lub produktów roślinnych i przed ich rozprzestrzenianiem się we Wspólnocie (Dz.Urz. UE L 169, s. 1 ze zm.), uchylona przez rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2031 z 26 października 2016 r. w sprawie środków ochronnych przeciwko agrofagom roślin, zmieniające rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 228/2013, (UE) nr 652/2014 i (UE) nr 1143/2014 oraz uchylające dyrektywy Rady 69/464/EWG, 74/647/EWG, 93/85/EWG, 98/57/WE, 2000/29/WE, 2006/91/WE i 2007/33/WE (Dz.Urz. UE L 317, s. 4 ze zm.; dalej: dyrektywa 2000/29). Do tej dyrektywy w motywie 17 odwołuje się rozporządzenie 2017/625, wskazując, że zawierała ona przepisy prawodawstwa UE dotyczące łańcucha rolno-spożywczego, których egzekwowanie nie zostało odpowiednio uregulowane w poprzedzającym je rozporządzeniu 882/2004.

¹⁶ Art. 1 dyrektywy 2000/29.

¹⁷ Art. 11 w zw. z art. 4 rozporządzenia 2016/2031.

kontaktowego, odpowiedzialnego za ułatwianie wymiany informacji między organami ukż. To drugie wiąże się z zagadnieniami: potrzeby uzyskania danych lub informacji od właściwych organów innego państwa członkowskiego w celu przeprowadzenia kontroli urzędowych lub skutecznych działań następczych, zgłaszania niezgodności mogącej mieć skutki dla innego państwa członkowskiego, pomocy w przypadku niezgodności stwarzających ryzyko lub w przypadku powtarzającego się naruszenia lub na podstawie informacji o niezgodności lub ryzyku w przypadku informacji przekazywanych przez państwa trzecie¹⁸.

Rozporządzenie nie wyklucza, że nie może być to zarazem organ koordynujący współpracę w ramach kontroli urzędowych, jednak zadania instytucji łącznikowej zorientowane są na działania doraźne związane z konkretnymi sytuacjami naruszenia przepisów prawa żywnościowego. Co więcej, prawodawca unijny jasno wskazuje, że „punktów kontaktowych” można wyznaczyć więcej niż jeden, a sama ich desygnacja nie wyklucza bezpośrednich kontaktów, wymiany informacji czy współpracy pomiędzy pracownikami właściwych organów w różnych państwach członkowskich¹⁹.

Organ koordynujący współpracę i kontakty w ramach ukż ma zadania generalne dotyczące koordynacji oraz współpracy z innymi państwami członkowskimi i Komisją Europejską. Prawodawca nie wskazał jednak, jak taką koordynację rozumie. Wydaje się, że dotyczy to problemów, wynikłych jeszcze na etapie poprzedzającego obecną regulację rozporządzenia 882/2004, związanych z liczbą organów kontroli urzędowych w poszczególnych krajach i trudności z powodu nakładania się kompetencji czy doboru organu właściwego do danego zadania określonego w planie kontroli na szczeblu unijnym²⁰.

2. Wyznaczenie organów koordynujących współpracę i kontakty przez państwa członkowskie

Prawodawca unijny pozostawia państwom członkowskim pełną swobodę w zakresie sposobu wyznaczenia organu koordynującego, w art. 4 ust. 2 lit. b, odwołując się jedynie do zgodności takiego wyznaczenia z wymogami konstytucyjnymi danego kraju. Analiza profiliw poszczególnych państw

¹⁸ Por. art. 103–107 rozporządzenia 2017/625.

¹⁹ Por. art. 103 ust. 1 i 2 rozporządzenia 2017/625.

²⁰ P. Svrčinová, V. Janout, *Comparison of official food safety control systems in member states of the European Union*, „Central European Journal of Public Health” 2018, nr 4, s. 321–325.

członkowskich, a także raportów z weryfikacji wypełniania obowiązków tych krajów w zakresie europejskiego prawa żywnościowego sporządzanych przez Dyrektoriat Generalny Komisji Europejskiej na rzecz Zdrowia i Bezpieczeństwa Żywności na obecnym etapie²¹ (stan na 31 lipca 2023 r.) nie daje jednoznacznej odpowiedzi na to, czy i w jaki sposób realizowany jest ten obowiązek – przede wszystkim z uwagi na daty ich sporządzenia²², ale także na to, że profile poszczególnych państw zawierają podsumowania informacji przekazanych przez te kraje, co jest wyraźnie podkreślane na wstępie tych dokumentów.

W praktyce oznacza to, że profile siedmiu państw członkowskich zostały opublikowane przed styczniem 2020 r. i dotyczą jeszcze rozporządzenia 882/2004 (Francja, Niemcy, Grecja, Malta, Portugalia, Rumunia, Hiszpania). Dwa ważne są według stanu na sierpień 2020 r., zatem na początek obowiązywania rozporządzenia 2017/625 (Bułgaria, Luksemburg). Siedem dotyczy 2021 r. (Belgia, Chorwacja, Cypr, Włochy, Łotwa, Litwa, Holandia), sześć – 2022 r. (Austria, Czechy, Dania, Irlandia, Słowacja, Szwecja), a pięć – 2023 r. (Estonia, Finlandia, Węgry, Polska, Słowenia). Z tych ostatnich w dwóch przypadkach (Węgier, Finlandii) na końcu każdego profilu opublikowano tabele dotyczące „organizacji i implementacji urzędowych kontroli i innych czynności urzędowych w odniesieniu do obszaru”, które precyzyjnie wskazały pojedynczy organ koordynujący dla danego zakresu przepisów określonego w art. 1 ust. 2 rozporządzenia 2017/625 wraz z organem odpowiadającym za koordynację kontroli sprecyzowanych w art. 1 ust. 3 rozporządzenia 2017/625 (import i eksport)²³.

W jednym raporcie (Estonia) z implementacji rekomendacji z audytu wskazano na potrzebę zapewnienia wydajnej i skutecznej koordynacji między wszystkimi organami uczestniczącymi w kontrolach urzędowych, aby zapewnić spójność i skuteczność, zgodnie z wymogami art. 4 ust. 2 lit. a rozporządzenia 2017/625, w wyniku czego zrestrukturyzowano dwa organy, wprowadzając zmiany w prawie i wyznaczając jeden z organów do koordynacji niedoprecyzowanych zagadnień²⁴. Wyraźne odniesienie do

²¹ Analiza własna profilów państw członkowskich dotyczących ukł oraz statusu „follow-up” opublikowanych na stronie <https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/country/profile> [dostęp: 31.07.2023].

²² Przy każdym raporcie znajduje się zastrzeżenie daty „valid as of”.

²³ Por. European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Finland...*, s. 27; European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Hungary...*, s. 36.

²⁴ European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Estonia Country Profile Progress made in the implementation of audit recommendations*, February

organu wyznaczonego zgodnie z art. 4 ust. 2 lit. b rozporządzenia 2017/625 zawiera profil Holandii²⁵. Odnosi się on również do „pojedynczego organu” z dyrektywy 2000/29, podobnie jak profil Włoch²⁶, który ponadto posługuje się pojęciem CCA (ang. Central Competent Authority), tj. centralnego odpowiedniego organu, które pojawia się w kontekście krajowego organu sprawującego nadzór nad poszczególnymi zagadnieniami²⁷ ukż.

Opublikowany raport dotyczący organizacji urzędowych kontroli w Belgii z maja 2021 r. precyzyjnie określił organy koordynujące dla poszczególnych dziedzin ukż, jak również konkretne CCA²⁸. W przypadku profilu Cypru z lipca 2021 r. wskazano natomiast jedynie pojedynczy organ odpowiedzialny za zdrowie roślin²⁹, przy równoczesnym przywołaniu zagadnień przynależnych CCA. Odniesienie do CCA pojawia się też w raportach dotyczących: Austrii, Bułgarii, Chorwacji, Francji, Niemiec, Grecji, Łotwy, Rumuni i Szwecji, natomiast w przypadku Portugalii mowa jest tylko o pojedynczym organie na rzecz zdrowia roślin³⁰. W przypadku Irlandii wskazano Food Safety Authority of Ireland jako CCA odpowiedzialne za stosowanie regulacji prawa żywnościowego, jak również koordynację między poszczególnymi organami, natomiast w przypadku Litwy – pojedynczy organ kontrolny w zakresie rozporządzenia 834/2007³¹. W raportach ze Sło-

2023, <https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/country/profile/download/669>, s. 18 [dostęp: 31.07.2023].

²⁵ European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Netherlands Country Profile*, version December 2021, <https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/country/profile/download/609>, s. 48 [dostęp: 2.08.2023].

²⁶ Jak również do CCA.

²⁷ Celowo użyto tu słowa „zagadnienie” lub „dziedzina” z uwagi na nieskategoryzowanie tych kompetencji w poszczególne obszary art. 1 ust. 2 rozporządzenia 2017/625 przez autorów poszczególnych profili.

²⁸ European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Belgium Country Profile*, version May 2021, <https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/country/profile/download/583>, passim [dostęp: 2.08.2023].

²⁹ European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Cyprus Country Profile*, version July 2021, <https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/country/profile/download/592>, s. 69 [dostęp: 2.08.2023].

³⁰ European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Cyprus Country Profile*, version June 2019, <https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/country/profile/download/592>, s. 8 [dostęp: 2.08.2023].

³¹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 (Dz.Urz. UE L 189, s. 1 ze zm.), utracił moc na mocy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/848 z 30 maja 2018 r. w sprawie produkcji ekologicz-

wacji i Polski nie pojawiają się odniesienia ani do pojedynczych organów, ani do CCA.

Powyższe raporty wydają się jedynym źródłem informacji w zakresie danych kontaktowych właściwych organów wyznaczonych zgodnie z art. 4 ust. 1 i 2 rozporządzenia 2017/625³². Należy przypomnieć, że powinny być one podawane również do wiadomości publicznej, w tym za pomocą Internetu, przez państwa członkowskie. Interesującym przykładem jest w tym względzie Hiszpania, która w krajowym planie kontroli na lata 2021–2025 opublikowała tabelę dotyczącą obszarów działań w zakresie art. 1 ust. 2 rozporządzenia 2017/625 (bez importu oraz eksportu określonych w art. 1 ust. 3 tego aktu), zawierającą: cele, programy kontroli, a także odpowiednie organy zajmujące się danym programem oznaczone konkretnym kolorem. Łatwo przy tym zauważyć, że tylko do 60% obszarów przyporządkowany jest jeden organ ukł, a z pozostałego zakresu wynika obowiązek wyznaczenia organów koordynujących współpracę i kontakty, o czym plan już nie wspomina³³. Na problem nakładania się kompetencji Ministerstwa Rolnictwa, Żywności i Leśnictwa oraz Ministerstwa Zdrowia, pozostający w sprzeczności z art. 4 rozporządzenia 2017/625, zwraca się również uwagę we Włoszech³⁴.

3. Wyznaczanie organów koordynujących współpracę i kontakty przez Polskę

Wspomniany wyżej unijny profil Polski został opublikowany w lutym 2023 r. i zawiera odniesienia do rozporządzenia 2017/625. Raport opisuje obowiązki: Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Inspekcji Weterynaryjnej, Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Ministerstwa Zdrowia, Państwowej Inspekcji Sanitar-

nej i znakowania produktów ekologicznych i uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 (Dz.Urz. UE L 150, s. 1 ze zm.).

³² Podobnie wyglądała sytuacja na gruncie rozporządzenia 882/2004. Por. P. Svrčinová, V. Janout, *Comparison of official food safety control...*, passim.

³³ Agencia Española de Seguridad, *National Plan for Official Control of the Food Chain 2021–2025*, version 2 – 2022, s. 15–18, https://www.aesan.gob.es/AECOSAN/docs/documentos/seguridad_alimentaria/pncoca/2021-2025/PNCOCA_2021-2025_en_INGLES.pdf [dostęp: 7.08.2023].

³⁴ D. Dongo, A. Traversa, S. Lanzilli, C. Biglia, *Official controls, Legislative Decree 27/21. Implementation of reg. EU 2017/625*, Great Italian Food Trade, 14.03.2021, <https://www.greatitalianfoodtrade.it/en/safety/official-controls-d-lgs-27-21-implementation-of-the-eu-regulation-2017-625/> [dostęp: 3.08.2023].

nej, Inspekcji Farmaceutycznej, Urzędu Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych, Ministerstwa Finansów w powiązaniu z Krajową Administracją Skarbową, a także Polskiego Centrum Akredytacji oraz Polskiego Związku Hodowców Koni.

Ponadto wskazuje na formalne i nieformalne porozumienia między poszczególnymi organami w celu zapewnienia sprawnej i skutecznej koordynacji między wszystkimi zaangażowanymi organami, jak również spójności i skuteczności kontroli urzędowych lub innych czynności urzędowych na jego terytorium³⁵. Nie zawiera jednak odniesień do organów koordynujących współpracę i kontakty w rozumieniu art. 4 ust. 2 lit. b rozporządzenia 2017/625, takich jak w przypadku Węgier i Finlandii. Tabela zasad koordynacji i kontroli odnosi się do sektorów ukż, a nie obszarów, ponadto w wielu przypadkach wskazuje na więcej niż jeden organ odpowiedzialny³⁶. Podobną tabelę można zresztą zobaczyć w przypadku profilów innych państw³⁷.

Zagadnienie krajowych organów urzędowej kontroli żywności jest od lat badane przez doktrynę prawa żywnościowego³⁸, która szczególną uwagę zwraca na problem podziału kompetencji, obecnie pomiędzy: Państwową Inspekcję Sanitarną, Inspekcję Weterynaryjną, Inspekcję Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych oraz Państwową Inspekcję Ochrony Roślin i Nasiennictwa³⁹. Należy przypomnieć, że wielość organów zajmujących się obszarami ukż nie jest sprzeczna z zasadami wynikającymi z rozporządzenia

³⁵ European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Poland...*, s. 5–12.

³⁶ *Ibidem*, s. 28–29.

³⁷ Chociażby Słowenii, której profil został zaktualizowany dwa miesiące po Polsce – por. European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Slovenia Country Profile*, version May 2023, <https://ec.europa.eu/food/auditsanalysis/country/profile/download/678>, s. 24 [dostęp: 2.08.2023].

³⁸ P. Wojciechowski, *Organy urzędowej kontroli żywności w Polsce – struktura, kompetencje i zakres działań*, „Kontrola Państwowa” 2014, nr 1, s. 49–65; I. Ozimek, J. Szlachciuk, N. Przędzicka-Czyżewska, *Zafałszowania artykułów rolno-spożywczych w świetle regulacji prawnych oraz działań organów urzędowej kontroli żywności w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” 2017, nr 120, s. 97–109; D. Sześciło, *Między decentralizacją a konsolidacją. O reformie systemu urzędowej kontroli żywności z perspektywy zarządzania publicznego, kontroli*, w: M. Korzycka, P. Wojciechowski (red.), *Urzędowa kontrola żywności...*, s. 33–42; I. Lipińska, J. Dobkowski, *Urzędowy model kontroli żywności*, „Studia Iuridica” 2022, nr 91, s. 206–226.

³⁹ P. Wojciechowski, *Organy urzędowej kontroli...*, passim; A. Serlikowska, *Wdrażanie unijnej reformy urzędowej kontroli żywności – rozproszenie kompetencji krajowych organów*, „Kontrola Państwowa” 2019, nr 6, s. 29–44.

2017/625, co więcej, stanowi dość typową sytuację w państwach członkowskich, o czym świadczy przytoczona wyżej analiza profili sporządzonych przez Komisję Europejską. Zasadnicze pytanie brzmi, jak wygląda kwestia wypełniania obowiązku wyznaczenia organów koordynujących współpracę i kontakty w ramach kontroli urzędowych. Analiza ustaw wskazuje, że prawodawca krajowy podjął działania w tym zakresie.

Status organu koordynującego współpracę i kontakty w największej liczbie obszarów określonych rozporządzeniem 2017/625 przyznano Głównemu Lekarzowi Weterynarii. Zgodnie z art. 13 ust. 1c ustawy o Inspekcji Weterynaryjnej⁴⁰ Główny Lekarz Weterynarii wykonuje zadania pojedynczego organu określone w art. 4 ust. 2 lit. b rozporządzenia 2017/625 w obszarach: pasz i bezpieczeństwa pasz (art. 1 ust. 2 lit. c); zdrowia zwierząt (art. 1 ust. 2 lit. d); produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego (art. 1 ust. 2 lit. e); dobrostanu zwierząt (art. 1 ust. 2 lit. f); żywności i bezpieczeństwa żywności (art. 1 ust. 2 lit. a), ale jedynie w zakresie dotyczącym żywności, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 2 tej ustawy, i to z wyjątkiem przepisów mających na celu zapewnienie uczciwych praktyk handlowych, ochrony interesów konsumentów i zapewnienia im prawa do informacji oraz przepisów dotyczących wytwarzania materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością.

O ile wyznaczenie tego organu w stosunku do obszarów określonych w art. 1 ust. 2 lit. c, d, e i f rozporządzenia 2017/625⁴¹ nie budzi wątpliwości, o tyle dla lit. a, najbardziej kojarzącej się z ukż, czyli żywności i bezpieczeństwa żywności, ustawodawca przewidział wiele wyłączeń. W pierwszej kolejności ograniczył ten obszar rzeczowo jedynie do żywności, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 2 ustawy o Inspekcji Weterynaryjnej, czyli do żywności zawierającej jednocześnie środki spożywcze pochodzenia niezwierzęcego i produkty pochodzenia zwierzęcego znajdujące się w rolniczym handlu detalicznym (lit. b); przywożonych produktów złożonych (lit. a)⁴² oraz produktów pochodzenia zwierzęcego (lit. c). Dodatkowo w ramach wyznaczenia Inspekcji Weterynaryjnej jako organu koordynującego współpracę i kontakty do obszaru określonego art. 1 ust. 2 lit. a ustawodawca zastosował wyłączenie w zakresie przepisów mających na celu zapewnienie uczciwych praktyk

⁴⁰ Ustawa z 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2629 ze zm.).

⁴¹ W artykule stosuję skrócone opisy obszarów, o których mowa w art. 1 ust. 2 rozporządzenia 2017/625, w rzeczywistości są one bardzo precyzyjnie określone przez prawodawcę unijnego. Por. A. Serlikowska, *Pojęcie urzędowej kontroli...*, passim.

⁴² Określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 47 ust. 2 lit. a rozporządzenia 2017/625.

handlowych, ochrony interesów konsumentów i zapewnienia im prawa do informacji oraz przepisów dotyczących wytwarzania materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością.

Zagadnieniami handlowo-konsumenckimi wydaje się zajmować w przepisach krajowego prawa prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów⁴³, jak również Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych⁴⁴, materiałami i wyrobami przeznaczonymi do kontaktu z żywnością natomiast, co do zasady, Państwowa Inspekcja Sanitarna⁴⁵. Odpowiednie ustawy nie odpowiadają jednak na pytanie, kto jest właściwy w zakresie tego wyłączenia⁴⁶, a cała koncepcja takiego wyłączenia wydaje się sprzeczna z ideą organu koordynującego, który – jak wskazuje prawodawca unijny – powinien być wyznaczony w każdym z obszarów, o których mowa w art. 1 ust. 2 rozporządzenia 2017/625, przy czym nie wskazuje się na możliwość dzielenia tych obszarów na podobszary. Warto także wspomnieć, że wyłączenie dotyczące zapewnienia uczciwych praktyk handlowych i ochrony interesów konsumentów oraz zapewnienia im prawa do informacji nie objęło zagadnienia pasz i bezpieczeństwa pasz, mimo że i w tym zakresie wypowiada się prezes UOKiK⁴⁷.

Bardziej precyzyjnie określona wydaje się rola Głównego Inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych jako organu koordynującego w dwóch obszarach. Na mocy art. 3 ust. 1 pkt 4 w zw. z pkt 3 lit. b ustawy o rolnictwie ekologicznym⁴⁸ organ ten jest organem odpowiedzialnym,

⁴³ Por. A. Serlikowska, *Rola Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów jako organu urzędowej kontroli żywności*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2023, nr 9, s. 86–104.

⁴⁴ Przede wszystkim w związku z samym pojęciem jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych, weryfikacją obowiązków informacyjnych względem konsumentów oraz ochroną ich interesów ekonomicznych. Por. wyrok NSA z 15 marca 2023 r., sygn. akt II GSK 156/20, LEX nr 3575909; wyrok WSA w Warszawie z 6 kwietnia 2011 r., sygn. akt VI SA/Wa 2507/10, LEX nr 996337.

⁴⁵ Art. 73 ust. 3 ustawy z 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1448 ze zm.). Warto zwrócić uwagę, że ustawa ta w wersji obowiązującej od 28 lipca 2023 r. nadal odnosi się do poprzedzającego rozporządzenia 2017/625 rozporządzenia 882/2004.

⁴⁶ Na pytanie to nie odpowiada również uzasadnienie projektu ustawy dodającej ust. 1c do art. 13 ustawy o Inspekcji Weterynaryjnej. Por. Rada Ministrów, IX.2152, Zmiana ustawy o Inspekcji Weterynaryjnej oraz niektórych innych ustaw, 31 marca 2022 r., LEX.

⁴⁷ *Prezes UOKiK wszczął postępowania względem dwóch firm z branży mięsnej*, „Wiadomości Handlowe” 4.05.2020, <https://www.wiadomoscihandlowe.pl/przemysl-i-producceni/rynek-miesa-drobieu-i-wedlin/naduzywanie-przewagi-kontraktowej-prezes-uokik-wszczal-postepowania-wzglem-dwoch-firm-2405886> [dostęp: 4.08.2023].

⁴⁸ Ustawa z 23 czerwca 2022 r. o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1235).

o którym mowa w art. 4 ust. 2 lit. b rozporządzenia 2017/625 (wskazującego na obowiązek wyznaczenia pojedynczego organu w opisanych przypadkach) w obszarze, o którym mowa w art. 1 ust. 2 lit. i tego rozporządzenia (produkcji ekologicznej i etykietowania produktów ekologicznych). Natomiast zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 3 w zw. z pkt 1 lit. a ustawy o rejestracji i ochronie nazw pochodzenia, oznaczeń geograficznych oraz gwarantowanych tradycyjnych specjalności produktów rolnych i środków spożywczych, win lub napojów spirytusowych oraz o produktach tradycyjnych⁴⁹ jest on organem koordynującym współpracę i kontakty w obszarze stosowania i oznakowania chronionych nazw pochodzenia, chronionych oznaczeń geograficznych i gwarantowanych tradycyjnych specjalności.

Wiele obowiązków w zakresie obszarów wskazanych w art. 1 ust. 2 lit. b, g oraz h rozporządzenia 2017/625, tj. zamierzonego uwalniania do środowiska GMO w celu produkcji żywności i paszy, środków ochronnych przeciw agrofagom roślin, środków ochrony roślin oraz zrównoważonego stosowania pestycydów, ustawodawca przyznał natomiast Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa w jej ustawie kompetencyjnej⁵⁰, jak również w ustawie o ochronie roślin przed agrofagami⁵¹. W art. 8 ust. 1–3 pierwszego aktu wskazał, że Główny Inspektor współpracuje z właściwymi w zakresie zadań Inspekcji organami m.in. Unii Europejskiej, państw członkowskich UE, przekazuje Komisji Europejskiej oraz organom państw członkowskich wymagane przez nie informacje w zakresie zadań Inspekcji oraz wykonuje zadania wynikające z art. 4 ust. 4 lit. a oraz d w odniesieniu do obszarów wskazanych w art. 1 ust. 2 lit. g oraz h rozporządzenia 2017/625⁵² (czyli informowania Komisji o danych kontaktowych i każdej zmianie dotyczącej wyznaczenia właściwych organów oraz jednostek upoważnionych, którym przekazano pewne ich zadania).

Tak precyzyjne wskazania sugerują, że niewyznaczenie organu koordynującego współpracę i kontakty, zgodnie z art. 4 ust. 2 ww. rozporządzenia, było działaniem świadomym, trudno jednak odczytać w tym zakresie intencję

⁴⁹ Ustawa z 9 marca 2023 r. o rejestracji i ochronie nazw pochodzenia, oznaczeń geograficznych oraz gwarantowanych tradycyjnych specjalności produktów rolnych i środków spożywczych, win lub napojów spirytusowych oraz o produktach tradycyjnych (Dz.U. poz. 588).

⁵⁰ Ustawa z 13 lutego 2020 r. o Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1992 ze zm.).

⁵¹ Ustawa z 13 lutego 2020 r. o ochronie roślin przed agrofagami (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 301).

⁵² Przy czym obszar z art. 1 ust. 2 lit. h rozporządzenia został opatrzony zastrzeżeniem „w zakresie środków ochrony roślin”.

prawodawcy krajowego. Odpowiedzią mogłaby być sytuacja, w której Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa to jedyny organ zajmujący się zagadnieniami we wspomnianych obszarach, jednak inne regulacje⁵³, profil krajowy na stronie Komisji Europejskiej⁵⁴ oraz chociażby brak przywołania obszaru dotyczącego GMO w zakresie realizacji obowiązków z art. 4 ust. 4 rozporządzenia 2017/625 zdają się tej tezie przeczyć.

Wnioski

Organy koordynujące współpracę i kontakty w ramach ukż to podmioty wyznaczone do zapewnienia sprawnej komunikacji na linii Komisja Europejska – państwa członkowskie w poszczególnych obszarach urzędowych kontroli oraz innych czynności urzędowych. Obowiązki poszczególnych prawodawców sprowadzają się do konieczności desygnowania tych podmiotów, o ile w danym obszarze działa na krajowym terytorium więcej niż jeden organ ukż. Analiza profili oraz raportów sporządzonych przez Komisję Europejską wskazuje jednak na niejednolite podejście do obowiązku wyznaczenia podmiotów koordynujących współpracę i kontakty w ramach ukż niemal wszystkich członków Unii.

Różnorodność widoczna jest także w prawodawstwie polskim. Wydaje się, że ustawodawca podzielił zarządzanie dziesięcioma obszarami prawodawstwa dotyczącego ukż⁵⁵ pomiędzy trzy podmioty: Głównego Lekarza Weterynarii, Głównego Inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych oraz Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa. Jako organ koordynujący współpracę i kontakty w sposób precyzyjny oraz niebudzący wątpliwości wyznaczył jednak tylko Głównego Inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych w odniesieniu do art. 1 ust. 2 lit. i oraz j rozporządzenia 2017/625.

W przypadku Głównego Lekarza Weterynarii regulacja jest precyzyjna w zakresie czterech z pięciu przypisanych mu obszarów (art. 1 ust. 2 lit. c, d, e i f rozporządzenia 2017/625). Szereg wyłączeń związanych z najważniejszą kategorią zagadnień określonych art. 1 ust. 2 lit. a rozporządzenia 2017/625 – żywności i bezpieczeństwa żywności sprawia, że nie doszło do poprawnego wyznaczenia tego podmiotu jako organu koordynującego współpracę

⁵³ Chociażby art. 9 ustawy z 22 czerwca 2001 r. o mikroorganizmach i organizmach genetycznie zmodyfikowanych (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 546).

⁵⁴ European Commission Directorate-General for Health and Food Safety, *Poland...*, s. 28–29, 60, 63.

⁵⁵ Określonego w art. 1 ust. 2 rozporządzenia 2017/625.

i kontakty. W przypadku natomiast Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa ustawodawca wyznaczył go nie jako podmiot koordynujący, a podmiot współpracujący w zakresie wymiany informacji w dwóch obszarach (art. 1 ust. 2 lit. g i h rozporządzenia 2017/625) i milczy w zakresie trzeciego, w którym Inspektor wykonuje zadania, ale nie jako jedyny (art. 1 ust. 2 lit. b rozporządzenia 2017/625). Tym samym ww. Inspektor nie został wyznaczony poprawnie w żadnej z dziedzin.

Jako postulat *de lege ferenda* należy zatem wskazać potrzebę ujednoczenia prawodawstwa krajowego w zakresie wyznaczenia pojedynczego organu koordynującego współpracę i kontakty. W szczególności chodzi o doprecyzowanie regulacji w czterech obszarach oraz pomocniczo desygnowanie odpowiedzialnego za kontrole mające zastosowanie do zwierząt i towarów importowanych lub eksportowanych z Unii Europejskiej. Wydaje się, że dokładne uregulowania w tym zakresie wzmocnią również krajową współpracę poszczególnych podmiotów odpowiedzialnych za ukż.

BIBLIOGRAFIA

- Lipińska I., Dobkowski J. (2022), *Urzędowy model kontroli żywności*, „Studia Iuridica” nr 91.
- Ozimek I., Szlachciuk J., Przędziecka-Czyżewska N. (2017), *Zafalszowania artykułów rolno-spożywczych w świetle regulacji prawnych oraz działań organów urzędowej kontroli żywności w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” nr 120.
- Serlikowska A. (2018), *Pojęcie urzędowej kontroli żywności – aspekty definicyjne i zakres przedmiotowy*, „Kontrola Państwowa” nr 2.
- Serlikowska A. (2019), *Wdrażanie unijnej reformy urzędowej kontroli żywności – rozproszenie kompetencji krajowych organów*, „Kontrola Państwowa” nr 6.
- Serlikowska A. (2023), *Rola Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów jako organu urzędowej kontroli żywności*, „Przegląd Prawa Publicznego” nr 9.
- Svrčinová, P., Janout V. (2018), *Comparison of official food safety control systems in member states of the European Union*, „Central European Journal of Public Health” nr 4.
- Sześciło D. (2018), *Między decentralizacją a konsolidacją. O reformie systemu urzędowej kontroli żywności z perspektywy zarządzania publicznego, kontroli*, w: M. Korzycka, P. Wojciechowski (red.), *Urzędowa kontrola żywności teoria i praktyka*, Warszawa.
- Wojciechowski P. (2014), *Organy urzędowej kontroli żywności w Polsce – struktura, kompetencje i zakres działań*, „Kontrola Państwowa” nr 1.
- Wojciechowski P. (2018), *Reforma organów urzędowej kontroli żywności w Polsce w świetle rozporządzenia 2017/625 w sprawie kontroli urzędowych, ze szczególnym uwzględnieniem prywatyzacji zadań urzędowej kontroli*, w: M. Korzycka, P. Wojciechowski (red.), *Urzędowa kontrola żywności. Teoria i praktyka*, Warszawa.